

http://loe.niod.knaw.nl/grijswaarden/De-Jong_Koninkrijk_deel-07_tweede-helft_zw.pdf

Lou de Jong – digitaal – deel 7 tweede helft – pagina's 924 t/m 932.

Hoofdstuk 'Zwitserse Weg' – Onderdeel De Weidner-groep.

Overigens moet bedacht worden dat toen Bartels zijn eerste missie ondernam, het schriftelijke contact al tamelijk intensief was. Dat contact werd na zijn eerste missie nog aanzienlijk frequenter. Zulks was te danken aan het feit dat de Zwitserse Weg toen voor zijn verbindingen kon aanhaken aan een grote ontsnappings-organisatie die de schepping was van een in Frankrijk wonende Nederlander, Jean Weidner. Johan Hendrik ('Jean') Weidner, geboren in 1912, stamde uit een familie van Zevende-Dags-Adventisten. [] In laatstgenoemd, land door de overheid onder druk gezet werd, vestigde zijn vader zich in Frankrijk waar de Zevende-Dags-Adventisten in Collonges een seminarium bezaten; als leraar in de klassieke talen werd hij daaraan verbonden en het gevolg daarvan was dat Jean een groot deel van zijn jeugd in Collonges doorbracht. Voor het werk dat hij in de tweede wereldoorlog zou gaan verrichten, was dat feit van eminente betekenis. Collonges ligt namelijk, even ten zuiden van Genève, aan de Franse kant van de Frans- Zwitserse grens; er was in die streek geen bergpad dat Jean Weidner niet op zijn duimpje kende. Toen de Duitsers in '40 Parijs naderden, was Jean Weidner er, evenals zijn zuster Gabriëlle, verbonden aan het bureau dat de Adventisten in de Franse hoofdstad bezaten. Als zo velen wilde ook hij, voor de Duitsers uit, Frankrijk verlaten, maar dat mislukte. Hij ging toen in Lyon wonen waar hij een textielzaak opende. Spoedig kwam hij er in contact met vluchtelingen. Die ging hij helpen, zulks als lid van een groep die zich 'Les Amitiés Chrésiennes' noemde; protestanten en katholieken werkten hier nauw in samen - de groep had de morele steun van Mare Boegner, voorzitter van de Fédération Protestante de France en van kardinaal Gerlier van Lyon. Naast dit werk vormde Weidner een eigen groep die zich speciaal hulp aan Nederlandse vluchtelingen ten doel stelde; daarbij ondervond hij veel steun van de Nederlandse consul in Lyon, de Fransman Maurice Jacquet. Hem bleek na enige tijd dat die Nederlandse vluchtelingen als regel in een kamp te Chateauneuf-les-Bains bij Vichy ondergebracht werden - als 'sociaal werker' wist Weidner tot dat kamp door te dringen en via allerlei contacten met Franse ambtenaren die 'goed' waren, konden Jacquet en hij, door anderen bijgestaan, velen uit dat kamp vrij krijgen, Joden en niet-Joden. Wij komen hier in deel 9 (Londen) nog op terug. Wat de Joden betraf, kreeg dit werk een speciale urgentie toen de Duitsers in de zomer van '42 met hun Jodendeportaties uit Nederland, België en bezet Frankrijk begonnen: het aantal Joodse vluchtelingen nam toe en duidelijk was dat dezen in het collaborerende Vichy-Frankrijk niet veilig waren; men moest trachten, hen illegaal bijvoorbeeld over de Zwitserse grens te krijgen, waartoe zij aan de waakzaamheid zowel van de Franse als van de Zwitserse grensbewaking dienden te ontsnappen - Joodse vluchtelingen werden namelijk uit Zwitserland geweerd. Kon via Collonges iets ondernomen worden? Een moeilijkheid was dat slechts diegenen zich zonder speciale vergunning in de grensstreek mochten ophouden die er hun vaste woonplaats hadden of er in het economisch leven waren opgenomen. Weidner vond een oplossing voor dit probleem: hij vestigde in de grensstreek, in Annecy, een filiaal van zijn bedrijf, het dat leiden door zijn vrouw die hem in zijn hulpwerk met hart en ziel terzijde stond (zij was vóór de oorlog secretaresse geweest op het Franse consulaat te Genève en bezat een permanent visum voor de Frans- Zwitserse grens), en was nu in een positie om, zo vaak hij dat wilde, naar de grensstreek te reizen. Regelmatig nam hij vluchtelingen mee naar Annecy die hij dan 's avonds of 's nachts in de buurt van Collonges over de bergen naar Zwitserland liet brengen of zelf bracht. Daarbij werd hij een keer dicht bij Collonges door de Franse politie gegrepen en ernstig mishandeld. In oktober '42, toen hij bijna weer gearresteerd werd, ging hij geheel illegaal leven. Begin november werd Vichy-Frankrijk bezet - Weidner had voortaan rechtstreeks met de 'SD' te maken die bij haar werk in Frankrijk, als in Nederland, door 'foute' elementen bijgestaan werd. Tot in de herfst van '42 strekte de ontsnappings-organisatie die Weidner was gaan opbouwen, zich niet verder uit dan tot Frankrijk. In oktober kreeg hij evenwel bezoek van een Nederlander uit Brussel, Benjamin Maurits ('Benno') **Nijkerk**, firmant van een Amsterdamse groothandel in metalen. Samen met enkele andere in België wonende Nederlanders, Joden en niet- Joden, had Benno **Nijkerk** van '40 af Belgische en Nederlandse Joden op weg geholpen naar Frankrijk, Zwitserland en Spanje. Een van zijn Joodse helpers, Eduard Salomon Chait, was daarbij tegen de lamp gelopen en was in de zomer

van '42 naar Vichy-Frankrijk gevlucht waar hij zich in een interneringskamp bevond op het moment dat Weidner van **Nijkerk** bezoek ontving. **Nijkerk** had in België meer en meer Nederlandse Joden moeten opvangen die er in geslaagd waren de Nederlands-Belgische grens te passeren, zijn voornaamste probleem was hoe hij die grotere aantallen Spanje of Zwitserland binnen kreeg. Wat Zwitserland betrof, kon Weidner hem zijn hulp toezeggen. Dat betekende niet alleen dat Weidners groep nu aanzienlijk méér vluchtelingen te verwerken kreeg, maar ook dat er een vaste verbindinglijn met Brussel moest komen; Chait, die door de bemoeienissen van Jacquet op vrije voeten gesteld was (maar met de bepaling dat hij onmiddellijk Frankrijk moest verlaten), werd daarbij een belangrijke helper. **Nijkerk** had overigens niet alleen aan afvoer naar Zwitserland gedacht - kon niet ook via de Pyreneeën een ontsnappingsweg opgebouwd worden? Weidner nam die taak ter hand. Eind december '42 reisde hij met valse papieren, z.g. als handelsreiziger bij de textielfabriek van een vriend, naar Toulouse waar hij de Nederlander Aarts ontmoette, opvolger van J. C. A. M. Testers die directeur geweest was van het Office Néerlandais ter plaatse. In september '40 was onder Duitse druk het Nederlands gezantschap te Vichy opgeheven; de Nederlandse consulaten in onbezet Frankrijk waren toen voortgezet als z.g. Offices Néerlandais.

Samen met de journalist J. W. Kolkman van Perpignan uit een ontsnappingsweg door de Pyreneeën georganiseerd die mede gebruikt werd om Engelandvaarders uit Zwitserland naar Spanje over te brengen; hun organisatie was evenwel medio december 'opgerold' en Testers en Kolkman waren gearresteerd (beiden stierven in concentratiekampen): een nieuwe route door de Pyreneeën was dus noodzakelijk. Weidner vond in Toulouse een Franse arts, Gabriel Nahas, bereid die route te organiseren - Nahas kende het bergland goed en wist ook welke 'passeurs' betrouwbaar waren. Dit alles betekende dat Weidners groep van begin '43 af eigen ontsnappingslijnen had zowel naar Zwitserland als naar Spanje. Wie daar vertrouwelijk van hoorde, kon personen die naar een van die twee landen wilden ontkomen, met Weidners groep (zij ging zich 'Dutch-Paris' noemen) in verbinding brengen. Dat waren niet alleen Joden maar ook 'piloten', bovendien (na enige tijd) talrijke Nederlanders die in Zwitserland aangekomen waren en naar Engeland wensten te gaan. Van maand tot maand breidde 'Dutch-Paris' zich uit; de groep ging tenslotte ca. driehonderd leden tellen. Zij heeft in totaal ca. duizend personen helpen ontsnappen die van plaats tot plaats doorgegeven werden. Men had daar talrijke schuiladressen voor nodig: die te vinden, was steeds de grote moeilijkheid. 'Nu', zei Weidner in '49 aan de Enquêtecommissie, 'zegt iedereen dat hij het verzet heeft geholpen, maar in die tijd was het vreselijk moeilijk om mensen er voor te vinden.'¹ Tot die duizend personen behoorden een kleine zeshonderd Nederlanders, ruim honderd 'piloten', ca. tweehonderd Fransen en ca. honderd Belgen en mensen van andere nationaliteit. Het was levensgevaarlijk werk: Abwehr en Sicherheitspolizei beschikten in België en Frankrijk over talrijke V-Manner die zich in een organisatie als 'Dutch-Paris' naar binnen trachtten te werken om zo de gegevens te verzamelen die voor het 'oprollen' van althans een deel van de groep noodzakelijk waren. Tegen die V-Manner was 'Dutch-Paris' zo goed mogelijk afgeschermd, maar zij vormden niet het enige gevaar. In februari '44 werd een Joodse vluchteling uit Nederland die een van de ijverigste koeriersters van 'Dutch-Paris' geworden was, in Parijs door de Franse politie gearresteerd samen met haar eveneens uit Nederland ontsnapte ouders. De Franse politie droeg hen alle drie aan de Sicherheitspolizei over. De koerierster had helaas een boekje met adressen van de organisatie bij zich; ze vulde die gegevens onder zware pressie (als zij zweeg, zouden haar ouders gemarteld worden) nog aan - nadien was het voor de Sicherheitspolizei een koud kunstje om op de nu bekende adressen invallen te doen en ieder die er zich bevond of die er zich kwam aanmelden, op te pakken. Niet minder dan honderdvijftig medewerkers van 'Dutch-Paris' werden in Frankrijk en België gearresteerd, onder wie in Parijs Weidners zuster Gabriëlle¹ en de hoofdvertegenwoordiger van zijn groep, Herman Laatsman, in Vichy M. H. C. Janse (ex-kanselier van het Nederlands gezantschap) en in Brussel vrijwel de gehele leiding van de Belgische afdeling van 'Dutch-Paris', onder wie Paul van Cleeff en David Verloop. Verloop pleegde vóór zijn eerste verhoor zelfmoord door in het trappenhuis van de gevangenis te Brussel naar beneden te springen, de overigen werden naar Belgische of Duitse concentratiekampen gezonden, waar meer dan veertig hunner om het leven kwamen: tot die overledenen behoorde Gabriëlle Weidner. Het was een zware slag, maar Jean Weidner, **Nijkerk**,

Chait en Nahas, geen van allen gearresteerd, gaven het werk niet op: nieuwe contacten werden gelegd, nieuwe adressen gevonden. In mei '44 werd Weidner in Toulouse gearresteerd en gruwelijk mishandeld door de Franse Milice² - een lid van dit korps liet hem toen ontsnappen. In juli volgde een tweede arrestatiegolf, maar 'Dutch-Paris' ging door. Spoedig nadien was heel Frankrijk bevrijd. Wij hebben nu alleen over 'Dutch-Paris' geschreven als ontsnappings-organisatie, maar hoe werd deze groep bij de Zwitserse Weg ingeschakeld? Dit was gevolg van een bezoek dat Benno **Nijkerk** in mei '43 aan Visser 't Hooft in Genève bracht. Visser 't Hooft (die tevoren aan Weidner al grote sommen had doen toekomen voor diens steun aan vluchtelingen) vroeg toen of 'Dutch-Paris' voor de verbindingen van de Zwitserse Weg kon gaan zorgdragen. **Nijkerk** bracht dat verzoek aan Weidner over en deze accepteerde die neventaak maar bouwde veiligheidshalve de verbindinglijn voor de Zwitsers. Weidners vrouw was in september '43, toen de Sicherheitspolizei in Lyon Jacquet gearresteerd had, naar Zwitserland ontkomen. De Milice Francaise was een in januari '43 door de Franse minister-president Pierre Laval opgericht 'fout' vrijwilligerskorps van hoofdzakelijk jongeren, velen uit goeude kringen waar men zich met het Vichy-regime geïdentificeerd had. Het korps dat ca. vijftienduizend leden ging tellen, bestreed de Franse illegaliteit en maakte zich berucht door zijn wreedheden. []

Hij schakelde daarbij Chait en twee jonge in België wonende Nederlanders in, Paul Veerman en Jacques Rens. Voor het parcours van Nederland naar Parijs ging een relatie van Slotemaker zorgen, een Nederlander die in Leuven gestudeerd had: J. G. le Jeune; deze placht de Nederlands-Belgische grens te overschrijden bij Meers aan de Maas, iets ten noorden van Maastricht - voor de Belgisch-Franse grensovergang had Joop Bartels gezorgd tijdens zijn eerste missie naar bezet gebied. Later vestigde le Jeune zich in Brussel en kreeg hij de microfilms van de Zwitserse Weg door koeriersters afgeleverd. Het transport naar Genève, eerst van Parijs, nadien van Brussel uit, namen Weidner, Chait, Veerman en Rens voor hun rekening en wanneer zij met de zendingen van de Zwitserse Weg op pad waren (zij waren dan als regel 'gedekt' door valse papieren van de Kamer van Koophandel te Brussel), maakten zij van adressen gebruik die bij het overige werk van 'Dutch-Paris' niet betrokken waren. Vandaar dat de grote 'oprol'-actie van februari '44 de Zwitserse Weg onberoerd liet. In maart '44 werd **Nijkerk** gearresteerd in verband met zijn werk voor de ontsnappingslijnen (hij zweeg over de Zwitserse Weg), en enige tijd later werd Veerman in Brussel bij een straatrazzia opgepakt. **Nijkerk** die na zijn eerste bezoek aan Genève nog tweemaal aldaar geweest was en telkens op zijn post in bezet gebied was teruggekeerd, stierf in een Aussenkommando van Neuengamme, Veerman, wiens activiteit voor 'Dutch-Paris' niet aan de politie bekend was, werd als arbeider naar Duitsland gezonden (hij had beweerd, met het oog op de arbeidsinzet uit Nederland gevlucht te zijn), kwam in de Harz terecht, trachtte Zwitserland te bereiken, werd bij Schaffhausen gegrepen en naar de Harz teruggestuurd; hij overleefde de oorlog.